№ 106 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍԻ 19 1902 ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍԻ 19 № 106

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Տփխիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ս. Սարգիս եկեղեցու՝ երկու սեռից բաղկացած քառաձայն խումբը յայտնում է ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, որ կիրակի, մայիսի 19-ին, հոգեհանգիստ կը կատարվի նոյն եկեղեցու նախկին վանահայր եւ այդ խմբի հիմնադրող՝

ԲԱԳՐԱՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԹԱԽԱՔԵԱԼԵԱՆԻ

յիշատակին։ Սրանով հրաւիրվում են նրա յիշատակը յարգողները ներկայ լինել պատարագին, որը սկսվելու է առաւօտեան ժամը 10-ին։ Հոգեւորականներին առանձին հրաւէր չի ուղարկվի։ 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—Մանրանկար. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ղազարոս Աղայեանց.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Հայերիս մէջ, ինչպէս յայտնի է, առաջադիմելու, զարգանալու մի առանձին սէր, մի առանձին—խօսելով մեր հին մանկավարժների լեզուով—փութաջանութիւն ցոյց են տալիս բացասական, հակակուլտուրական, վայրենի հակումները։ Կրթվել մենք սիրում ենք մեծ մասամբ դրսից, չորերից. մեր ներսում փայփայվողը, կենսունակ նիւթեր ստացողը մեր հին ժառանգութիւնն է—վայրենի քաջագործութիւնները։ Ես կարող եմ վկայել, որ հայկական հակումներից վերջին ժամանակներս սկսել է ծաղկել ու բարգաւաճել մանաւանդ մէկը—հայհոյանքը։

Իմ վկայութիւնը անտեղի չը պիտի համարվի, որովհետեւ զանազան ժամանակներում ես էլ ստացել եմ երեք թէ չորս հայհոյական նամակներ։

Կարդացել եմ այդ նամակները եւ պարտաւոր եմ խոստովանել ճշմարտութիւնը։ Յիչոցը մեզանում հսկայական քայլեր է անում. այո, սա ճիշդ է, սրա դէմ ոչինչ կասկած չէ կարող լինել։

Ես ասում եմ յիչոցներ,—խնդրեմ այս բառը հասկացէք իր իսկական, ճիշդ մտքով։ Յիչոցներ... Նրանց տեսնելով, ես ակամայ բացականչեցի. «խեղճ կինտօներ»...

Խղճում էի ես մեր Թուրքի-մէյդանի կինտօներին։ Սրանք այժմ, ճիշդ որ, զրկված են իրանց փառքից. սրանք կարող են ասել, որ ժամանակը իրանց էլ անողորմ կերպով տրորեց ոտների տակ։ Համեմատեցէք։ Կինտօն յիչոց տալիս է երես առ երես, մէյդանի մէջ։ Մինչդեռ նրա փառքը կողոպտողը մի ժամանակ նստած է եղել դպրոցում, կարդացել է գրքեր, գրել էլ գիտէ, պօստի ճանապարհն էլ է ճանաչում, հասցէն գրել էլ գիտէ։ Ահա նա, այդ կոկված ու իբր թէ կրթված մարդը վերցնում է թուղթ ու գրիչ, չէ ամաչում ոչ թղթից, ոչ գրչից, ոչ Մեսրոպի տառերից եւ սկսում է գրել այնպիսի յիչոցներ, որոնց դեռ նոյն իսկ կինտօն էլ չէ հնարել եւ ուղարկում է ըստ պատկանելոյն։ Ի՞նչպէս մեր խեղճ կինտօն չը նախանձվի, ինչպէս չասէ, թէ իր փառքն էլ կողոպտել է ժամանակի լուսաւորութիւն ասած բանը։

Մի բանի մէջ միայն պահպանել է մեր Թուրքի-մէյդանի կինտօն իր առաւելութիւնը. Նա հայհոյում է երես առ երես, մինչդեռ նրա փառքը խլող քաղաքակրթված հայը իր հայհոյական նամակները ամենայն խնամքով թողնում է առանց ստորագրութեան։

Սա հայի քաջութիւնն է. թագնվել անկիւնում, աներեւութանալ եւ այդ պահով տեղից յիչոցներ թափել։ Չասէք խնդրեմ, թէ ես ընդհանրացնում եմ մասնաւոր դէպքերը, թէ իմ ստացած երեք-չորս նամակները դեռ չեն կարող ընդհանուր երեւոյթի նշան համարվել։—Ես, ընդհակառակն, չէի էլ ասի ձեզ, որ հայերի մէջ կան երկու երեք հոգի, որոնք հաճութիւն են գտնում ինձ հայհոյելու մէջ, եթէ մենակ ես լինէի անստորագիր յիչոցներ ստացողը։ Բայց այս հայկական քաջութիւնը, ինչպէս գիտէք, սաստիկ տարածված է ամեն տեղ. Նա մի համաճարակ ախտի պէս վարակել է մեր բոլոր հայաբնակ տեղերը։ Ուր կայ գրագէտ հայ, ուր թուղթ ու թանաք է ծախվում, այնտեղ օրվայ հասարակական աղէտ է անստորագիր յիչոցը։ Չը կայ, կարծեմ, հայաբնակ քաղաք, որ իր դառն զանգատը տպագրած չը լինի «Մշակի» մէջ այդ հասարակական աղէտի դէմ։ Առաջ Շուշին էր հեծում, յետոյ նրան ձայնակցեց Բագուն, այսօր էլ Ալէքսանդրապօլից է գալիս նոյն օգնութիւն կանչող աղաղակը։

Մի ազգի կուլտուրական զարգացման չափը կարելի է իմանալ նրա գործ ածած թղթի չափից։ Սա, կարծեմ, ճշմարիտ է։ Բայց ինչ ճշմարիտ է ազգերի համար, այն անպատճառ պիտի հակառակը լինի հայերի համար։ Նայելով անստորագիր հայհոյանքների տարածման չափերին, մենք պէտք է ասենք որ, այո, թուղթ մենք էլ ենք սպառում։ Բայց ինչի՞ համար։—Որպէս զի ցոյց տանք համաշխարհային ճշմարտութեան բոլորովին հակառակը—այն, որ մենք կուլտուրական, քաղաքակրթվող ազգ չենք։

Եւ այսպէս, ընթերցող, ընդհանուր հոսանքի մի երկու ալիքները ինձ էլ դիպան։ Դուք անշուշտ կը կամենաք իմանալ, թէ ինձ ինչու են հայհոյում անստորագիր հերոսները։

Ուրիշ մի պատճառ չը կայ, բացի այն պատճառից, որ ես գրում եմ «Մշակի» մէջ եւ որքան ներում են ինձ իմ ոյժերը, աշխատում եմ, որ որքան կարելի է շատ ճշմարտութիւններ երեւան գան, ճշմարտութիւններ, որքան էլ նրանք դառն լինեն։

Գտնվել են մի քանի հոգիներ, որոնք ինձ պատասխանում են փողոցային յիչոցներով։ Եւ ես պարտաւոր եմ յայտնել թէ նրանց, որոնք ինձ արդէն հայհոյել են եւ թէ նրանց, որոնք դեռ պիտի հայհոյեն, թէ ամենայն յօժարութեամբ խոստովանում եմ, որ նրանք շատ լաւ գիտեն հայհոյել, որ յիչոցաբանութեան մէջ նրանք արժանի են non plus ultra տիտղոսին։ Բայց այսքանը միայն։ Այսքանից աւելի ուշադրութեան արժանի չեն հայհոյանքները։

Ես աշխատում եմ մի լրագրի մէջ, որ ահա երեսուն տարի է ատամներ է կրճտեցնում իր դէմ։ Եւ ես չը պիտի լինեմ զարմացողը, որ այսօր էլ կրճտացող ատամներ կան։ Շնորհ արէք, պ. պ. յիչոցաբաններ, ափսոսալ գոնէ ձեր թուղթը, ձեր պօստային ծախսերը։ Հայհոյութիւնները, սպառնալիքները, ստոր զրպարտութիւնները նոր չեն թափվում «Մշակի» վրայ։ Բայց երեսուն տարի է, ինչ «Մշակը» արհամարհում է այդ թշնամութիւնները։ Նա ունի իր անսասան սկզբունքները, իր ուղղութիւնը։ Եւ երբէք, երբէք հայհոյանքը, կատաղի թշնամութիւնը, փողոցը չեն կարողացել ազդել նրա վրայ, մազի չափ շեղել նրան իր բռնած ճանապարհից, թելադրել մի ուրիշ դաւանանք, ուրիշ ուղղութիւն։ Ահա ինչ չը պէտք է մոռանալ։ Չը պէտք է մոռանալ, որ «Մշակը» երեսուն տարի պատերազմել է եւ շատ են եղել դէպքեր, երբ նա իր դէմ ունեցել է համարեա ամբողջ հասարակութիւնը։ Նա կարող էր ոչնչանալ այդ պատերազմի մէջ, բայց փոխվել, մի ուրիշ կերպ դառնալ —երբէք։

Ուրեմն իզուր են հայհոյանքները, սպառնալիքները, որոնք ուղղվում են «Մշակի» այս կամ այն աշխատակցի, նոյն իսկ խմբագրութեան դէմ։ Եւ գիտէք ինչն է եղել «Մշակի» ոյժը։ Այն, որ նրան հայհոյողները զուրկ են եղել լօգիկայից, վայրենի գաղափարներով, անձնական ստոր կրքերով են եղել զինված։ Եւ «Մշակը» յաղթել է իր հակառակորդներին հէնց նրանով, որ մերկացրել է նրանց մտաւոր այլանդակութիւնը։

Ահա իմ նամակագիրներից մէկը հայհոյում է ինձ, որ ես Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան մասին խօսելիս անասելի յանցանքներ եմ գործել։ Եւ յանցանքներիս ամենամեծը այն է եղել, որ ես չեմ իմացել, թէ Մարդասիրական ընկերութեան նախկին կազմը բացել է Բագւում աղքատանոց։ Միայն այս բանը բաւական էր, որ ես իմանամ, թէ որքան ողորմելի Փրազամոլ է ինձ հայհոյող անօնիմը։ Ո՞ւմ չէ յայտնի, որ Բագուի աղքատանոցը Մարդասիրական ընկերութիւնը չէ բացել. ո՞ւմ չէ յայտնի, որ այդ հիմնարկութիւնը բաց անողը եղել է մի առանձին հոգաբարձութիւն։ Նա նոյն իսկ աղքատանոցի պատմութիւնն էլ է հրատարակել, բայց ո՞ւմ համար... Ահա ինչ տեսակ մարդիկ են հայհոյողները, ահա ինչ մարդիկ են դուրս գալիս՝ արդարութեան, ճշմարտութեան մասին խօսելու։ Եւ պէտք է արդեօք ապացուցանել, որ այսպիսի հակառակորդները միայն արհամարհանքի են արժանի։

Հայհոյեցէք, պարոններ, բայց մի բան լաւ իմացէք,—ձեր հայհոյանքները, ձեր ամբողջ քաֆ ու քրտինքը գրօշի նշանակութիւն չունեն մեզ համար։ Մենք կը մնանք մենք, իսկ դո՛ւք։—Միմիայն հայհոյողներ...

Լ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԵԱՆՑ

Ոչ, Աղայեանցի իսկական տեղը վիպագրութիւնը չէր։ Այդ նա ցոյց է տուել դեռ «Արութին եւ Մանուէլ»-ի մէջ։

Արութինը իսկապէս մի աշուղ է։ Որքան շատ բան գիտէ նա ժողովրդական բանաստեղծութիւնից, ինչպէս է նա սիրում այդ բանաստեղծութիւնը։ Էջեր կան «Արութին եւ Մանուէլի» մէջ, որոնք ուղղակի ցոյց են տալիս մեզ, որ հեղինակը, վէպ գրած լինելու համար, բռնաբարել է իր բնութիւնը, ճիգեր է թափել իր իսկական կոչումը վիպագրութեան պահանջներին զոհելու համար։ Շատ տեղ, սակայն, բնութիւնը ըմբոստացել է այդ պահանջները զսպող կապանքների դէմ, կոտրել է սանձերը եւ հեղինակը, ազատութիւն տալով իր սրտին ու զգացմունքներին, դուրս է վազել արուեստի քաշած շրջագծից, ընկել է ժողովրդական երգի, աւանդութեան, պատմուածքի աշխարհը։ Նկատելի է եւ այն, թէ որպիսի տհաճութեամբ է նա նորից վերադառնում վէպի շրջանակների մէջ, որքան արուեստական, անգոյն տողերով է նա աշուղի ազատ աշխարհից մտնում վէպի աշխարհը։

Զգում ես մի այսպիսի բան։ Եթէ մի ուժեղ ձայն այդ ժամանակ ներշնչած լինէր Աղայեանցին կատարեալ ազատութիւն վիպագրողի պարտաւորութիւններից, նա հէնց այդ ժամանակ կը դնէր «Արութին եւ Մանուէլի» մէջ իր Արեգնազանները, Արեւամանուկները եւ այլ հարիւր ու մի սիրուն հէքեաթներ...

Ահա այստեղ, այս աշուղութեան աշխարհում էր Աղայեանցի իսկական կոչումը։ Վաթսունական թւականների վերջերում նա միայն նշաններ էր ցոյց տալիս, բայց, ինչպէս երեւում է, այդ կոչման գիտակցութիւնը դեռ չունէր։ Նա մարգարէ չէր, որ օդի մէջ զգար արդէն վրա հասնող պահանջը։ Նա սպասեց մինչեւ որ այդ պահանջը հասունացաւ, մարմնացաւ եւ այն ժամանակ միայն դարձաւ նրա տաղանդաւոր, փայլուն գործիքը։

Ի՞նչ պահանջ էր դա։

Այն ժամանակ, երբ Աղայեանցը գրում էր իր «Արութին եւ Մանուէլը», իր «Երկու քոյրը», մենք դեռ ամբողջովին սխօլաստիկական կըրթութեան գրկումն էինք։ Տողերիս գրողը մինչեւ եօթանասնական թւականների կէսը հայոց դպրոցի աշակերտ էր եւ կարող է վկայել, թէ ինչ էին այն ժամանակ մեր նոյն իսկ միջնակարգ դպրոցները։ Տիրում էր ծեծը. նրա հետ տիրում էին Յովհան Ոսկեբերանը, Թովմաճանի «Ոդիսականը», Կեմների «Մահ Աբէլի», Զամչեանի, Բագրատունու քերականութիւնները։ Դպրոցը հեռու էր կեանքից. Նա դեռ տանջարան էր մանուկ սերունդի համար։ Ամեն ինչ արհեստական, խորթ. նոյն իսկ երգը, մանկական սրտի այս առաջին ընկերը, հեռու էր մտքից ու հասկացողութիւնից, մութ, ստուերային. Նա կամ «Արկածք հայոց ժամանակին» էր կամ մի կտոր չարական։ Բնական գիտութիւնների հոտն անգամ չը կար. աշակերտը անգիր էր անում աշխարհագրական անուններ, սովորում էր քիչ թւաբանութիւն, բայց մեծ հայկաբան եւ ճարտասան էր։ Պէտք էր տեսնել թէ մի որ եւ է հանդիսաւոր օր ինչպէս էր այդ անչափահաս երեխան կարդում մեծերի առաջ ուսուցչի օգնութեամբ շարադրած իր մեծախօս ճառը կամ ամենախրթին ոտանաւորը։

Դպրոցից, այո, մենք դուրս էինք տանում միայն կեղծ-կլասիքական բացականչութիւններ, հայրենասիրական բառերի փշրանքներ։ Եւ այդ բոլորը մի երկու տարում ցնդվում, կորչում էր օդի մէջ։ Մենք չունէինք բուն ժողովրդական կրթութիւն։ Սպանող մեքենականութիւնը, մեր դպրոցների այդ միակ իմաստութիւնը, քարի պէս ընկած էր կրծքին, չէր թոյլ տալիս, որ ուսումը տարածվի, կենդանացնէ, հոգու ոյժ դառնայ։

Մենք միշտ կրիայի քայլերով ենք դէպի առաջ գնացել։ Ուշքի էինք գալիս այն ժամանակ, երբ մեր չուրջը տիրող կենդանութիւնը չափազանց խիստ է ընդգծել մեր մեռելութիւնը։ Այսպէս էր եւ մեր դպրոցական—դաստիարակչական գործը։ Վաղուց էր փոխվել ուսուցումը աւելի երջանիկ ազգերի մէջ. վաղուց էին մըշակվել նոր ձեւեր, իսկ մենք դեռ խարխափում էինք սխօլաստիքական կապանքների մէջ։ Վերջապէս մեզանում էլ ծնվեց պահանջ. երեւացին եւրոպական սիստեմները ուսումնասիրած մանկավարժներ։ Բայց ամենադժուարը դեռ կար—գրքեր։ Մենք սկսեցինք թարգմանել, մեզ հարկաւոր էր մանկական գրականութիւն։ Հարցը այնքան լուրջ էր, այնքան դժուար, որ մեր համակրելի գործիչներից մէկը, Միքայէլ Միանսարեան, առաջարկում էր ընկերութիւն կազմել, դիմել եւրոպական համալսարանների պրօֆէսօրներին եւ նրանց ցուցմունքներով դասագրքեր կազմել ժողովրդական դպրոցների համար։

Շատ փորձեր եղան եւ այդ բոլոր փորձերը նմանողութիւն էին, նրանք կատարվում էին օտարների պատրաստած րէցէպտներով։ Գիտութեան, թէօրիաների տեսակէտից դրանք գուցէ եւ ճիշտ էին, բայց չը կար գլխաւորը—հոգի, ինքնուրոյնութիւն։ Եւ հարցը մնում էր բարդված, կնճռոտ։ Ինչպէս շատ ուրիշ կուլտուրական հարցերում, այստեղ էլ ժամանակը մի եւ նոյն անողորմ դիլլեման էր դնում. կամ քարացնող անշարժութիւն, կապված մահվան հետ, կամ առաջադիմութիւն եւ կեանք։

Ահա այդ խորհրդաւոր միջոցին դուրս է գալիս Աղայեանցը եւ լուծում է տալիս դիլլեմային։ Իզուր չէր նա այնքան շնորհալի պատմող, իզուր չէր այնքան հարստութիւններ վերցրել ժողովրդի մտաւոր գանձերից։ Նա ստեղծում է մեզանում մանկական գրականութիւն եւ նրա պէս մի ուրիշը դեռ չունեցանք մենք։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ այսօր, կիրակի, ժամի 2-ին, Վերայի «Ֆանտազիա» այգում տեղի կունենայ Ղազարոս Աղայեանցի գրական գործունէութեան քառասնամեակի առիթով մի ճաշկերոյթ, որով եւ կը սահմանափակվի յոբելեանի կատարումը։

—

Կարա-Մուրզայի աշխատութիւնների հրատարակութեան համար ստացանք օր. Մ. Ստեփանեանից 5 րուբլի, որ նախկին գումարների հետ միասին կանէ 658 ր. 50 կ.։

—

Մեզ հաղորդում են, որ հինգշաբթի, մայիսի 23-ին, Վանքի մայր եկեղեցում, պատարագից յետոյ, տեղի կունենայ հոգեհանգիստ Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանի յիշատակին։

—

Հինգշաբթի, մայիսի 16-ին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամ Զերբեզով զեկուցեց վարչութեան ժողովին, որ քաղաքային մսավաճառութեան խանութը չէ կարող բաւարարութիւն տալ մսի պահանջին, ուստի անհրաժեշտ է հէնց այժմ մսավաճառութեան երկրորդ խանութ բանալ IX-րորդ կամ X-րորդ քաղաքամասերի շրջանում։ Այս հարցի վերաբերմամբ քաղաքային վարչութիւնը վճռեց խնդրել մսավաճառութեան գործը ղեկավարող մասնաժողովին՝ առանց յետաձգելու որոշել երկրորդ խանութի տեղը եւ ապա բանալ այդ խանութը։

—

Տեղական լրագիրները հաղորդում են Բագուի բարքերի տեսակէտից չատ բնորոշ մի դատաստանական գործի հետեւեալ մանրամասնութիւնները։ Գործը քննվում էր մայիսի 11-ին հաշտարար դատարանում։ Մեղադրողն էր երդուեալ հաւատարմատար Գ. Ենգիբարեանց, մեղադրվողը նաւթագործ Ն. Շահգիդանեանց։ Ահա գործի էութիւնը։ Պ. Ենգիբարեանց հինգ տարուց աւել պ. Շահգիդանեանցի կառավարիչն էր. վերջինս, բոլորովին չը խառնվելով իր գործերի կառավարութեան մէջ, լիակատար հաւատարմաթուղթ էր տուել պ. Ենգիբարեանցին, տալով նրան նոյն իսկ մուրհակներ տալու իրաւունքը։ Իրաւաբանը, Շահգիդանեանցի կարծիքով, վատ կառավարիչ դուրս եկաւ, եւ Շահգիդանեանցը կամեցաւ նրան հեռացնել, ուստի եւ հաշիւ պահանջեց նրանից, նրա ամբողջ գործունէութեան համար։ Բայց Ենգիբարեանցը իր տիրոջ այդ պահանջը համարեց վիրաւորանք իր անձի համար եւ կտրուկ կերպով հրաժարվեց տալ պահանջած հաշիւը։ Ոչ Շահգիդանեանցի խնդիրքները, ոչ կողմնակի մարդկանց միջնորդութիւնը չը կարողացան համոզել Ենգիբարեանցին, որ նա պարտաւոր է, իբրեւ կառավարիչ, հաշիւ տալ իրան հաւատացողին։ Այդ ժամանակ Շահգիդանեանցը, կորցնելով յոյսը թէ կարող է որ եւ է բան իմանալ իր գործերի դրութեան մասին, հեռացրեց նրան եւ. մի անգամ պատահելով նրան հասարակական ժողովարանում, ամենքի ներկայութեամբ ասաց նրան. «էգուց արի գրասենեակը եւ բեր քեզ հետ գողացած փողերը»։ Շահգիդանեանցի այս վարմունքը կարելի է համարել թէ զրպարտութիւն եւ թէ խօսքերով վիրաւորանք հասցնել. ուստի պ. Ենգիբարեանցին էր մնում ընտրութիւն անել այդ երկուսի մէջ եւ դատի կանչել Շահգիդանեանցին կամ զրպարտութեան կամ թէ խօսքերով վիրաւորելու համար։ Առաջին դէպքում մեղադրվողը կարող էր հաստատել դատարանում տարածված լուրի ճշմարտութիւնը, իսկ երկրորդ դէպքում—չէր կարող։ Ենգիբարեանցը դատի կանչեց՝ մեղադրելով Շահգիդանեանցին վիրաւորանք հասցնելու համար։ Հաշտարար դատաւորը Շահգիդանեանցին դատապարտեց տասն օրվայ բանտարկութեան։

—

Կանանց Գիւղատնտեսական կրթութեան նպաստող ընկերութիւնը կազմել է կանանց գիւղատնտեսական ինստիտուտի կանոնադրութեան մի նախագիծ։ Կանոնադրութեանը նայելով՝ ընկերութիւնը մտադիր է հիմնել մի այնպիսի ուսումնարան, ուր կարողանան մտնել միջնակարգ դպրոցի կրթութիւն ունեցող անձինք, այսինքն նրանք, որոնք աւարտել են իրանց ուսման ընթացքը կանանց գիմնազիաներում, ինստիտուտներում, թեմական օրիորդական եւ այլ դպրոցներում։ Դասաւանդվելի առարկաների ծաւալը մտադրութիւն կայ մտցնել այժմ գոյութիւն ունեցող գիւղատնտեսական միջնակարգ ուսումնարանների ծաւալին։ Ապա ընդհանուր կրթական առարկաներից ի նկատի կայ դասաւանդել միայն կրօն եւ լրացուցիչ կուրս մաթեմատիկայից, որ ընդհանուր կրթական ուսումնարաններում աւանդվում է ոչ բաւականաչափ լայն ծաւալով՝ գիւղատնտեսութեան եւ գիւղատնտեսական մասնագիտական առարկաների բնագիտական-գիտնական հիմունքները աջողութեամբ իւրացնելու համար։ Ուսման ընթացքը ծրագրված ինստիտուտում պէտք է տեւէ երեք տարի։ Ինստիտուտում աւարտողները ստանում են ագրոնոմի կոչում եւ իրաւունք կրելու կրծքի նշան։ Նրանք իրաւունք են ստանում նոյնպէս գիւղատնտեսական մասնագիտական առարկաներ դասաւանդել գիւղատնտեսական ստորին ուսումնարաններում եւ համապատասխան պաշտօններ վարել զանազան հիմնարկութիւնների մէջ։

—

Հիւսիսային գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որի նախագահն է Աւ. Քալանթար, գիւղատնտեսների ճանապարհորդութիւն է կազմակերպում դէպի Դանիա՝ ծանօթանալու դանիական կաթնատնտեսութեան եւ իւղագործութեան հետ։ Ճանապարհորդութեան մասնակցել ցանկացողները պէտք է մայիսի 29-ին ժողոված լինեն Պետերբուրգում, որտեղից եւ կուղեւորվեն Դանիա Բերլինի վրայով։

—

Հինգշաբթի, մայիսի 16-ին, մի խումբ արհեստաւորներ, բաղկացած մօտ 30 հոգուց, որոշեցին բողոք ներկայացնել Կարապետ Սեւոյեանին արհեստաւորների աւագ ընտրելու դէմ եւ օրինական կարգով խնդրել այդ ընտրութեան բեկանումը։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Մայիսի 14-ին մեր ձմեռային ակումբոցի դահլիճում կայացաւ մի հայերէն ներկայացումն։ Դահլիճը լիքն էր. մասնակցում էր եւ պ. Արմենեան։ Շատ ցաւալի էր, որ պ. Արմենեան իր առաջին դեբիւտի համար ընտրել էր «Կրեմօնի ջնագործ» կեղծ կլասիկական պիեսը, որ դրամա է կոչվում։ Կեղծ դրամայի մէջ ամեն ինչ էլ կեղծ էր թւում, եւ Արմենեան ցանկացած տպաւորութեան կէսն էլ չարաւ։ Առհասարակ երեկոյի ներկայացումը մի ամփոփ բան չը տուեց մեզ, որովհետեւ «Կրեմօնի ջնագործին» հետեւեց «Կրութ-Կրութ» եւ յետոյ Արմենեան կատարեց մի ֆրանսերէն մենախօսութիւն։ Սիրողներից լաւ էին բոլորը, բացառութեամբ կօմիկ մի սիրողից, որը Սաֆրազեանի վառվռուն խաղի վրա ձգտում էր սառը ջուր ածել։ Պ. Սաֆրազեանը միակն է մեր հին դերասաններից, որի մէջ դեռ վառ է զգացմունքի կայծը։ Հրաւիրում ենք պարոնին նուիրվել նորից մայրենի բեմին, մանաւանդ այժմ, երբ նա նիւթապէս բոլորովին ապահով է, եթէ միայն նա չէ ուզում արդարացնել այն ընդհանրացած ճշմարտութիւնը, թէ իսկական գեղարուեստագէտը թէեւ քաղցից մեռնելու էլ լինի, բայց իր սիրած գործը չի թողնի։»

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Այս րոպէիս հոգին յանձնեցինք մեր ամենքից սիրված եւ յարգված Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեանի մարմինը։ Պատարագի ժամանակ պատարագիչ Անանիա եպիսկոպոս Համազասպեան մի քարոզ խօսեց, որի մէջ գովաբանելով հանգուցեալ վարդապետի գործերը, ի միջի այլոց ասաց. «Նա կարողանում էր մարդկանց սրտերը միացնել»։ Եւ ճիշդ որ մենք ականատես եղանք մեր գանձակեցի եղբայրների պատուաբեր վերաբերմունքին դէպի հանգուցեալի յիշատակը։ Գանձակի հայ հասարակութեան բոլոր դասակարգերը, մինչեւ իսկ բոլոր ուսումնարանների աշակերտները առանձին-առանձին ուղարկել էին թէ իրանց պսակները, թէով մինչեւ 10-ը, եւ թէ պատգամաւորներ. կար եւ ալէքսանդրոպօլցիների կողմից։ Մարմինը ամփոփվեց մայրեկեղեցու բակում. ահա եւ այն պատիւը, որ կարողացան մատուցանել բագուեցի հայերը։ Ժողովրդի այդ ջերմ ցանկութեան ընդդէմ էր,—ում էք կարծում,—ընդդէմ էր կղերը, նա, որի մէջ չատ քիչ են գտնվում հանգուցեալի նման գաղափարի մարդիկ։ Հասարակութիւնը ինքը եկաւ օգնելու նրան, որ ապացուցանէ, որ միայն մոմոնան չէ յաղթողը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Կ. Պօլսից գրում են «С. П. Вѣд.» լրագրին. «Մօտ օրերումս Թիւրքաց մայրաքաղաքի կենտրօնական բանտում տեղի ունեցաւ հետեւեալ բնորոշ դէպքը։ Իլդիզ-Քիօսկում հեռագիր ստացվեց Կ. Պօլսի մի արուարձանից, թէ կենտրօնական բանտում պահված է մեծ քանակութեամբ զէնք եւ թէ բանտարկեալները շուտով դուրս կը գան բանտից եւ այդ զէնքերով սպառազինված ապստամբութիւն կը ծագեցնեն քաղաքում։ Հէնց որ այդ հեռագիրը ստացվեց, սուլթանն իսկոյն ուղարկեց կենտրօնական բանտը իր ադիւտանտ Մահմէդ-փաշային, որը, յիրաւի, գտել է այնտեղ զէնքի պահեստ։ Բայց ծիծաղելին այն է, որ այդ դէպքից օգտվեցին բանտարկեալները, որովհետեւ սուլթանը, երկիւղ կրելով, որ ապստամբութեան լուրը եւս արդարանայ, հրամայեց ազատել բանտից մի քանի բանտարկեալների եւ տալ նրանց, իբրեւ «ընծայ սուլթանի կողմից», դրամական նպաստներ։

—Արտասահմանեան լրագիրների ասելով, Իեմենում տիրում է կատարեալ անիշխանութիւն։ Արաբների ապստամբութիւնը հետզհետէ աւելի եւ աւելի սպառնական չափեր է ստանում։ Ապստամբների դէմ ուղարկված թիւրքական զօրաբաժինները մէկը միւսի ետեւից պարտութիւններ են կրում։

—Լօնդօնի համալսարանի խորհուրդը մօտ ժամանակներումս կայացրեց մի վճիռ, որ ահագին աղմուկ հանեց մանկավարժական աշխարհում։ Նա հանել է լատինական լեզուն այն պարտադիր առարկաների միջից, որոնցից պէտք է քննութիւն բռնել հասունութեան վկայական ստանալու համար։ Այսպիսով Լօնդօնի համալսարանը այսուհետեւ աւելի եւս կը տարբերվի անգլիական միւս համալսարաններից։ Ինչպէս յայտնի է, Օքսֆորդի եւ Կէմբրիջի համալսարանները ոչ միայն լատինական, այլ եւ յունական լեզուի գիտութիւնը անհրաժեշտ են համարում համալսարան մտնելու համար։

—Պապի սպանիական պատուիրակ Րինալդիի շրջաբերական թուղթը, ուղղված սպանիական եպիսկոպոսներին, վերին աստիճանի ճնշող տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրի մէջ։ Այդ թղթի մէջ Րինալդի բացատրում է, թէ կրօնական այն միաբանութիւնները, որոնք ստացել են կառավարութեան հաւանութիւնը, համարվում են համահաւասար կօնկորդատի մէջ յիշատակված միաբանութիւններին, իսկ որոնք չեն ստացել կառավարութեան հաւանութիւնը, նրանք լոկ միայն, իբրեւ ձեւականութիւն, պէտք է յայտնեն իրանց կառավարութեան իրանց գոյութեան մասին, եւ կառավարութիւնը չէ կարող ձեռք տալ նրանց։ Այսպէս է պապական ս. աթոռի կամքը։ Սպանիական մամուլի գործիչները սաստիկ վրդովված են։ «Ուրեմն ուղիղ է,—ասում են նրանք,—որ այժմ Վատիկանն է օրէնքներ թելադրում Սպանիային, մի բան, որ տեղի չունէր նոյն իսկ Օ'Դոննէլի եւ Նարվաէսի օրերում, երբ այդպիսի շրջաբերականի համար պապական պատուիրակը իսկոյն յետ կը ստանար իր հաւատարմագրերը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ

—

Երրորդ զանգը տուին. չոգեկառքի սուլոցը պատռեց օդը իր սուր ձայնով. գնացքը շարժվեց։

—Դէպի ո՞ւր, հարցրի ես կառքի մէջ նստած իմ հարեւանից։

—Դէպի Երեւան, պատասխանեց նա, իսկ դո՞ւք։

Ահա այստեղ է Աղայեանցը իր ամբողջ խոշոր հասակով, որ միանգամայն համապատասխանում է նրա խոշոր ծառայութեան։ Այստեղ նրա փառքը անվիճելի է, անկողոպտելի։ Գուցէ կը լինեն նրանցից լաւերն էլ։ Բայց այդ ինչպէս կարող ենք մենք իմանալ։ Այս րոպէին համեմատութեան չափ չը կայ, որովհետեւ չը կայ մէկը, որ այստեղ կանգնած լինի Աղայեանցի կողքին։

Ես ասացի մանկական գրականութիւն։ Որպէս զի կարծել չը տամ թէ ես ասում եմ, որ Աղայեանցը ստեղծել է այն ամենը, ինչ պէտք է տալ մանուկի ձեռքը, պարտք եմ համարում աւելացնել, որ գրականութիւնը ես այստեղ ընդունում եմ գեղեցիկ դպրութեան մտքով։ Ես նկատի ունեմ ոչ թէ մասնագիտական ճիւղերը, այլ գեղարուեստական գրականութիւնը, նա, որ երգ է, հէքիաթ է, պատմութիւն է, զուարճալիք է, մի խօսքով այն ամենը, ինչ մարդկային սիրտ է պատրաստում, ինչ զգացմունքներն է կրթում, ազնուացնում, սիրել տալով ուսումը, լուսաւորութիւնը, մարդկայնութիւնը, գաղափարը։

Այդպիսի գրականութիւն հայ երեխաների համար մենք այժմ ունենք եւ դա Աղայեանցի գրչի գործն է։ Հարկաւոր էր, որ մեր ժողովուրդը, մեր բնութիւնը կրթէ մեր երեխաներին. ուրիշ կերպ չէր կարող լինել, ուրիշ կերպ այդ կրթութիւնը անհամ, անհոտ կը լինէր, խորթ ու ցուրտ։ Մեր ժողովրդի, մեր բնութեան եւ մեր մանուկների մէջ միջնորդ հանդիսացաւ Աղայեանցը։ Նա սկսեց պատմել եւ ինչ քաղցր բաներ պատմեց։—«Դիլ-Թարփանմաղ», «դօղադ-ղայմաղ» աշուղական ձեւերի վրա դատողութիւններ անող Արութիւնը գտաւ իր ճշմարիտ ոգեւորութեան շրջանը։ Նա ուզում էր աշուղութիւն անել մեծերի համար, բայց բնութիւնը նրան աշուղ էր ստեղծել փոքրիկների համար։

Ես չեմ կարող այստեղ երկար խօսել Աղայեանցի ոտանաւորների մասին։ Կը նկատեմ միայն այն, որ երբ Աղայեանցը երեխային պատմում է բնութեան, կեանքի բաները, այդտեղ նրա ոտանաւորը գեղեցիկ է, փափուկ, սրտագին։ Այդտեղ նա իսկ որ բանաստեղծ է։ Երեխաներից հեռու, մանկական աշխարհից դուրս նրա ոտանաւոր տողերը թոյլ են, չատ անգամ նոյն իսկ կեղծ են հնչում։ Վերցրէք, օրինակի համար, Արութիւնի այս խօսքերը.

> Արցունքն աչքերին, կարկառած ձեռքով,
> մորըս եմ տեսնում
> Թէ երազիս մէջ, թէ լոյս ցերեկով
> մտածմանց միջում.
> Ո՜հ, մայր իմ, մայր իմ, մի՞թէ արժեմ ես
> այս կսկծանքին
> Այդ անչափ սիրոյն և երանական
> պատրաստ զգուանքին...

Թոյլ է, անկենդան է, լիովին արհեստական։ Այժմ նայեցէք այս մանկական ոտանաւորին.

> Ձին էր գալիս փաթիլ-փաթիլ,
> Հետն էլ անձրև կաթիլ-կաթիլ,
> Այս միջոցին մի պառաւ կին
> Հորթն էր փնտրում դաշտի միջին։

Ահա Աղայեանցը իր հրճուանքն է յայտնում հայր Ալիշանին.

> Ո՜վ դու Գրոմէթէւս Մեծագոր Հսկայ,
> Անախեղծ լուսոյ հրոյն սիրահար,
> Եւ Դո՛ւ կաշկանդված մի ժայռի վըրայ
> Սեւագլուխ անգղից սիրտըդ կտցահար...

Համեմատեցէք այս բացականչութիւնների հետ այնպիսի պարզ ու հասարակ գոհարները, ինչպէս են «Զաղացպանի ննջարանը», «Հովուի անկողինը», եւ ձեզ համար պարզ կը լինի թէ ինչպէս է իսկական ոգեւորութեան շրջանը, հարազատ տարերքը հիւսել տալիս ողորկ ու հիւթալից երգեր, մինչդեռ այդ շրջանից դուրս բանաստեղծը, մի բան ասելու համար, հարկադրված է դիմել բացականչութիւնների, չաբլօնական ձեւերի։

Արձակ մանկական բանաստեղծութիւնների մէջ էլ Աղայեանցը նոյն փայլն ու հմայքն ունի։ Սեփական ստեղծագործութիւններ չունի նա այստեղ։ Նա տուել է այն, ինչ առել է ժողովրդից. բայց նրա տուածը հում նիւթ չէ, այլ մշակած, յղկած, թրաշած, մի քանի տեղերում բիւրեղացրած պատմութիւններ։ Պատմելու տաղանդը արձակի մէջ հասցրած է կատարելութեան աստիճանին։ Ժողովրդի հանճարը ստեղծագործել է պատկերներ, մտքեր, խորհուրդներ. բայց դրանք ցրված են ժողովրդի մէջ, ինչպէս խոպան, մացառոտ դաշտում շաղ տուած մարգարիտներ։ Աղայեանցը հաւաքել է դրանց, շարաններ է կազմել եւ տուել հայ երեխային։ Որքան հարազատ է նա իբրեւ ժողովրդի սրտի եւ հոգու թարգման. որքան լաւ կարողացել է խտացնել նա իր պատմուածքների մէջ ժողովրդական համն ու հոտը։ Երեխան մտցնվում է մի հարուստ պարտիզի մէջ, ուր ծաղիկները արհեստական կերպով չեն աճեցրած, այլ պարթեւ հասակ են քաշել արեւի եւ անձրեւի տակ։ Դրանք դաշտի, անտառի, լեռնային ազատ տարածութիւնների բոյսեր են, միշտ կայտառ ու զուարթ, միշտ լի սուր անուշահոտութեամբ։

Այդ ծաղկանոցի մէջ ամենաշքեղ փունջը «Արեգնազանն» է։ Մի փունջ, կազմած զանազան տեսակ ծաղիկներից, որոնք հմայում են իրանց սիրուն գոյներով, իրանց քնքոյշ գոյներով։ Ո՜րքան գեղեցիկ կերպով կարող են նրանք երեխայի մէջ մի բարի, սիրող սիրտ ստեղծել։ Ի՞նչ լեզու ունեն նրանք, ինչ ակնարկներ, ինչ ժպիտներ...

Կախարդական, դիւցազնական աշխարհը, ուր խօսում են անասունները, ուր հրաշքներից է կազմված կեանքը, ուր աժդահաներ են ապրում—ահա այն տեղը, ուր Աղայեանցի գրիչն ու վարպետութիւնը աննման են։ Իզուր չէր Արութիւնը այնքան սիրահարված ժողովրդական զրոյցի ու վէպի վրա. իզուր չէր նա այնքան լաւ սովորել աշուղների սազերի հետ գիւղից գիւղ, երկրից երկիր տարածվող հին-հին պատմութիւնները, աւանդութիւնները։ Խօսք ու զրոյց չատ կայ մեր ժողովրդի մէջ. դա մի անմահական աղբիւր է։ Աղայեանցը ամբողջ կրծքով ընկել է այդ աղբիւրի վրա, երկար ու երկար ծծել։ Ես չեմ կարող այստեղ չը բերել մի կտոր, որ ցոյց է տալիս, թէ ինչ է նա ծծել ժողովրդի սրտից.

> Անտառի խորքումը մի ճօճ կար կապած և նրա մէջ մի մանուկ դրած.
> Լաց էր լինում մանուկը։
> Մայր չը կար մօտը, որ ծիծ տար, հայր չը կար,

—Ես եւս Երեւան։
—Այդ լաւ է, յայտնեց նա, մենք ուղեկից-ներ կը լինենք մինչեւ վերջ։

Ծանօթացանք եւ մեր ծանօթութիւնից գոհ մնացինք։ Շատ բան ունէինք միմեանց պատմելու եւ միմեանցից լսելու։

Երկաթուղու գնացքը Թիֆլիսից դուրս է գալիս երեկոյեան։ Մենք վճռեցինք մեր զրոյցները յետաձգել մինչեւ առաւօտ եւ չտապեցինք յարմարեցնելու մեր տեղերը հանգստութեան համար։

Գնացքի օրօրը չուտով գցեց մեզ քաղցր նիրհի մէջ։

—

Առաւօտը վաղ զարթեցինք։ Մեր առաջ բացւել էին եւ անդադար բացվում էին նորանոր հրաշալի տեսարաններ։

Ո՜րքան գեղեցիկ է այն ճանապարհը, որ ընկած է Սանահնի եւ Մեծ-Ղարաքիլիսայի մէջ։

Կանաչապատ լեռներ, նեղ ու լայն ձորեր, կարկաչահոս վտակներ եւ գետեր, երկար ու երկար ձգվող անտառներ, վայրենի ժայռեր եւ քարակոյտեր, տեղ-տեղ մարդկային բնակութեան եւ գործունէութեան վկայութիւններ... այդ բոլորը միանգամից գրաւում են մարդու եւ տանում նրա ամբողջ ուշքը դէպի բնութեան ծոցը։

Իսկ քանի մօտենում ենք Շիրակին, այնքան բնութիւնը դառնում է միակերպ եւ նիւթ չէ տալիս մարդու աչքերին։ Այդտեղ սկսում է ձեզ հետաքրքրել հ ո ր ի զ ո ն ը։ Դուք դիտում էք հեռաւոր դաշտավայրերը, հսկայական բարձրութիւնները եւ շուտով յոգնում էք։

—

Ես չեմ նկարագրի իմ ճանապարհորդական տպաւորութիւնները, Ալէքսանդրոպօլում անցկացրած մեր մի քանի ժամերը, երկաթուղային նոր գծի անյարմարութիւնները եւ...

Այդքան ժամանակ չունեմ։

Ես ուրիշ զրոյցներ ունեմ անելու։

Իմ ուղեկիցը պատմում էր ինձ իրանց Երեւանի գործերի, Էջմիածնում տեղի ունեցած դէպքերի մասին եւ տալիս էր հետաքրքրական մեկնութիւններ։

Նա բացատրեց, թէ ինչու են արված վերջին ժամանակների մի քանի կարգադրութիւնները, ինչու են ճանապարհորդում հոգեւորականները Էջմիածնից Թիֆլիս եւ այստեղից այնտեղ։

—

—Ի՞նչ էք կարծում, հարցրեց ինձնից իմ ուղեկիցը, ո՞վ պէտք է համարվի լաւ հոգեւորական։

—Ի՞նչ հարց է, զարմացայ ես։

—Չէ, պնդեց նա, դուք պատասխանեցէք։

—Ի հարկէ, կմկմացի ես, ով որ լաւ է հովւում իր ժողովուրդը, արդարադատ է, ազնիւ է, անձնուէր է, բարեսիրտ է։

—Դուք միամիտ էք, նկատեց նա։ Ինչ օգուտ այդ տեսակ հոգեւորականից նրա իշխանաւորի համար։ Հաստոյթներ են հարկաւոր հաճելի լինելու համար։ Մի օր չըհասի խնդրի լուծում, միւս օր մի տգէտ տիրացուի ձեռնադրութիւն, երրորդ օրը մի խաչի եւ կամիլավկայի մասին միջնորդութիւն, չորրորդ, հինգերորդ օրերը զանազան յանձնարարութիւններ այս ու այն վանքում, թեմում...

—Դուք չափազանցնում էք, խօսքը կտրեցի ես։ Ցխուր բացառութիւններ ամեն տեղ եղել են եւ կը լինեն։

Ուղեկիցս սկսեց շարել միմեանց ետեւից փաստեր, որոնցով նա փչացրեց իմ տրամադրութիւնը։

Ես փոխեցի խօսակցութիւնը եւ մենք զբաղվեցինք քիւրդերով, որոնց վրանները երեւում էին կառքի լուսամուտի միջով։

—

Ուղեկիցս շատ լաւ ծանօթ էր քիւրդերի կեանքին եւ պատմեց հետաքրքիր բաներ։

Քիւրդերը շատ սիրում են եւ շատ գնահատում են Արագածի արօտները։ Քիւրդը շատ մեծ դժուարութեամբ ձեռք կը քաշի Արագածից։ Պատմում են, որ մի ժամանակ, ինչպէս ասում են, Հասան-խանի ժամանակ, քիւրդերը անբաւական լինելով տեղական վարչութիւնից, թողնում են իրանց գիւղերը եւ տեղափոխվում Թիւրքիա։ Լուրը հասնում է Հասան-խանին։

—Քիւրդերը փախան գնացին, ասում են նրան։

—Իսկ Ալագեազ (Արագած) սարը ո՞րտեղ է, հարցնում է խանը, միթէ նա էլ է փախել։

—Ոչ, նա իր տեղն է հաստատ, պատասխանում են խանին։

—Ուրեմն, քիւրդերը նորից կը գան, կտրական յայտնում է խանը։ Քիւրդերը Ալագեազից չեն բաժանվի։

Արդարեւ մի քանի ժամանակից յետոյ քիւրդերը վերադառնում են։

Ուղեկիցս կատակով պատմում էր երկու քիւրդի մէջ տեղի ունեցած հետեւեալ վէճի մասին։

—Ոչխարին մորթելուց առաջ պէտք է նրան կուշտ ուտացնել, ասում է մի քիւրդ։

—Չէ, պնդում է միւսը, հարկաւորութիւն չը կայ կերակրելու, միեւնոյնն է ոչխարի համար։

—Մորթվելը մորթվում է, տարկում է առաջինը, թող վերջին անգամ լաւ ուտէ, յետոյ մորթվի։

—Ինչո՞ւ զուր տեղը խոտը վատնվի, յայտնում է միւսը։

—Բայց դա անխղճութիւն է, բացականչում է առաջինը։

—Հէր օրհնած, պատասխանում է միւսը, թէ խղճմտանքից ես խօսում, էլ ինչո՞ւ ես մորթում։

—Աբա չը մորթենք ոչխարին, զարմանում է առաջինը, ոչխարը մորթելու համար է, էլ ուրիշ ինչ բանի համար է նա ստեղծված։

—

Իմ ուղեկցի հետ ունեցած խօսակցութիւնները անսպասելի կերպով փոխեցին մեր ճանապարհորդութեան ծրագիրը։

Նա խորհուրդ տուեց իջնել վերջընթեր կայարանում եւ գնալ Էջմիածին։

—Ես ժամանակ չունեմ այնտեղ մնալու, յայտնեցի ես։

—Մենք կանցնենք Էջմիածնով, նկատեց նա, եւ կիմանանք վերջին եղելութիւնները։

Ես համաձայնվեցի։

Մենք իջանք Վաղարշապատում իմ ուղեկցի մի մտմաւոր ծանօթի մօտ։

Ուղեկիցս իսկոյն ուղարկեց իր ծանօթների ետեւից, որոնց թւումն էր եւ մի վարդապետ։

—Ի՞նչ նորութիւններ ունէք, հարցրինք մենք։

—Նորութիւններ շատ կան, պատասխանեց վարդապետը։ Հիւրեր է, որ մի գլուխ գալիս են։ Ցօ ինչ ցաւ ու հոգս դարձաւ ձեր այդ երկաթուղին։ Հա՛ գնում են ու հա գալիս։ Մեր Երեւանն էլ կայ ու կայ առաջվայ պէս, իբրեւ մեր մշտական հիւրերի բոյնը։

—Ի՞նչ նորութիւններ են, հարցրեց ուղեկիցս։

—Մեր մ ի ա բ ա ն ո ւ թ ե ա ն մէջ փոփոխութիւններ են նախատեսվում, սկսեց վարդապետը։ «Արարատի» համար նոր խ մ ա գ ի ր են որոնում։ Երէկ Երեւանից Պ ղ ա ո ր ե ա ն ի ց մարդ էր եկել այստեղ կարեւոր յանձնարարութիւններով։ Այստեղ է Թիֆլիսի տէր-Կ ո ր ո ւ ս տ ը եւ մի գլուխ խորհրդակցում է Ղ ա փ լ ա ն ի հետ։

Ես ոչինչ չէի հասկանում վարդապետի ասածներից։ Իմ ուղեկիցը այդ նկատում էր, բայց ժպտում էր։ Յետոյ նա կանգնեցրեց վարդապետին եւ դիմեց ինձ՝

—Գիտէք, պ. Վրձին, մեր վարդապետը ամեն բան փոխած է ասում։ Միաբանութիւնը պէտք է հասկանալ միաբանութիւն, խմագիրը—խմբագիր, Պղտորեանը—Պարզեան, Կորուստը—Գիւտ, Ղափլանը—Կորիւն։ Մեր վարդապետի սովորութիւնն է ամեն բանի ծուռ եւ բոլորովին հակառակ անուն տալ։

Այդ եւ ուրիշ բացատրութիւններից յետոյ ինձ համար հասկանալի դարձան շատ բաներ։

—

—Գիտէք ինչ, դիմեց ինձ վարդապետը։ Ձեզ պէտք է հետաքրքրէ Ղարդաձեանի գործը, որովհետեւ դուք նրա մասին գրել էիք «Մանրանկարում»։

—Այո, գրել էի։

—Այդ գործը այստեղ քննվում է այժմ, յայտնեց վարդապետը։ Միթէ ձեր դէմ դատ չը սկսեցին։

—Ոչ, պատասխանեցի ես։ Ինձ լուր հասաւ, որ պէտք է դիֆֆամացիայի յօդուածով ինձ դատի հրաւիրեն, բայց ես ամբողջ մի տարի սպասեցի եւ ոչ մի ծանուցագիր չը ստացայ։ Իսկ տարին անցնելուց յետոյ այլ եւս դատ սկսել չէ կարելի։ Տարին լրացաւ դեկտեմբերի 9-ին։

—Այդ ինչ գործ է, հետաքրքրվեց իմ ուղեկիցը։

—Դա կ տ ա կ ի գ ո ր ծ ա դ ր ո ւ թ ե ա ն մի գործ է։ Ղարդաձեանցը կտակով փող է թողել, որի մի մասը այժմ անհետացել է, 500 րուբլուց 200-ը կորել է, կամ քաղաքագիտական ոճով խօսելով՝ դեռ հաշուեմատեան չէ մուծած։

—Այո, այո, յիշում եմ, մտաբերեց ուղեկիցս։

—Ահա, այժմ, բացականչեց վարդապետը, որոնում են այդ կորուստը։ Եւ նրան պէտք է յայտնագործէ տէր-Կորուստը, հովանաւոր ունենալով Ղափլանին։

Ես ամենեւին չէի հաւանում վարդապետի սրախօսութիւնները, որոնք վերաբերում էին անուններ յեղաշրջելուն։

—Հայր սուրբ, ասացի, ուղիղ անուններով խօսեցէք, ինչ կարիք կայ նրանց փոխելու։ Ամեն մի անուն, որքան պատկառելի եւ յարգելի անձի նա պատկանում լինի, կարելի է ծամռել. բայց միթէ դա արդար կը լինէր։

—Ձեր ասածը լինի, համաձայնեց վարդապետը։

Եւ այնուհետեւ սկսեց—իսկական անուններով խօսել։

Վարդապետը պատմեց, որ Էջմիածնում մեծ խօսակցութիւնների առարկայ է դարձել մի բաւ երեւոյթին չնչին, բայց աղմկալի խնդիր. դա չ ո ր ս րուբլու տարբերութեան մի խնդիր է։

—Ի՞նչ չորս րուբլի է, հարցրինք մենք։

—Թիֆլիսի մի քահանայ, որ ստացել է մի տիկնոջ թաղմանից եկեղեցու օգտին տասն րուբլի, լուսագնի մատեանի մէջ նշանակել է վեց րուբլի, մինչդեռ ծխատէր Սամուէլեան քահանային ստորագրութիւն է տուել, որ նա ստացել է տասն րուբլի։ Այժմ Էջմիածնում քննում են այն հարցը, թէ այդ վարմունքը արդեօք մանկավարժական է, թէ ոչ։

—Մանկավարժակա՞ն։

—Այո՛, մանկավարժական։

—Ինչպէ՞ս թէ մանկավարժական, հարցրեց ուղեկիցս։

—Մանկավարժական է այն պատճառով, որ տէրտէրը Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձու է։

—Մի՞թէ, զարմացաւ ուղեկիցս։

—Այո, բացատրեց վարդապետը, եւ այն էլ այնպիսի հոգաբարձու, որ նորերս հնարել էր մի մեղադրական զեկուցում ուսուցիչների եւ հոգաբարձուների դէմ։

Ես նկատեցի, որ յամենայն դէպս պէտք է սպասել քննութեան հետեւանքներին։ Գուցէ այդտեղ մի որ եւ է թիւրիմացութիւն է տեղի ունեցել։ Սամուէլեան քահանան արդէն պաշտօնապէս յայտնել է այդ մասին կոնսիստորիային, ուստի անաչառութիւնը պահանջում է սպասել քննութեան։

—

Վարդապետը պատմեց ամուսնալուծութեան խնդրի վերաբերութեամբ մի քանի բնորոշ դէպքեր, որոնց մասին սակայն ես ստիպված եմ լռութիւն պահպանել։

Գոնէ առժամանակ։

Յետոյ գուցէ եւ պատմեմ։

Վարդապետը հետաքրքրվում էր եւ հնութիւններով ու ձեռագիրներով։

—Չը գիտէք, արդեօք, հարցրեց նա ինձնից, թէ ինչ եղան այն թղթերը եւ ձեռագրերը, որ Մակար կաթողիկոսը պահանջել էր Աբրէն քահանայ Բագրատունուց։

—Չը գիտեմ, պատասխանեցի ես։

—Ինձ մօտ կայ այդ մասին մի կոնդակ, նըկատեց վարդապետը, եւ ես հետաքրքրվում եմ այդ հարցով։

Վարդապետը հանեց գրպանից մի կոնդակի պատճէն։ Կոնդակը հին էր, 1889 թուի յունիսի 19-ից։

—Ես կարծում եմ, ասացի ես, որ դուք պէտք է դիմէք ձեր հարցով այն անձանց, որոնց անունը յիշված է կոնդակում։

Վարդապետը որոնում էր իր յիշած թղթերի մէջ մի քանի կարեւոր ցուցումներ։ Բայց որտեղ են մնացել այդ թղթերը։

Կոնդակի մէջ ասված էր։

Առաջնորդական գրագրութիւնք Մեր եւ բազում կարեւոր նամականիք ամփոփեալք ի միում յարկեղ՝ եւ եղեալք ի պահեստի ի Հայրապետական ամարանոցին Բիւրականայ, յայսմ ամի անհարազատ ձեռօք հրոյ ճարակ եղեն. արդ՝ կամելով մեր գիտել թէ որպիսի գրագրութիւնք կամ նամականիք այրեցան ի նմին ամարանոցի եւ որպիսիք մնան առ քեզ յարկեղ գրեանց մերոց, վասնորոյ՝ առաքեցաք առ քեզ զարժանապատիւ զՏէր քահանայ Աղանեանց՝ յաղագս բերելոյ զգրաւոր գործս եւ զնամականիս առ քեզ եղեալս. քանզի՝ մեք մտաբերեմք, զի յերկոսին կաչեայ պայուսակս այնպիսի գրագրութիւնք ամփոփեալք, եղեալք են յարկեղ գրոց մերոց. զայսոսիկ զերկոսին զպայուսակսն՝ յանձնեսցես յիշեալ քահանային՝ վասն հասուցանելոյ առ մեզ։

—Կոնդակը շատ պարզ է, նկատեցի ես, եւ յայտնի է, թէ ում պէտք է դուք դիմէք։

Վարդապետն էլ գիտէր, թէ ում պէտք է դիմել եւ նա քաղաքականութիւն էր միայն գործ դնում։

—

Մեր միւս խօսակցութիւնների եւ իմ ճանապարհորդութեան շարունակութեան մասին միւս անգամ։

Վրձին

որ պահպանէր։

Անտառն անմարդաբնակ էր։

Մի գթոտ Պախրակով, կաթնալից կրծքով, եկաւ ճօճի մօտ իր հորթուկի հետ և տխուր ձայնով երեխին ասեց.

Սիրուն երեխայ, որբ ես մնացել,
Քո անբախտ մօրը գերի են տարել,
Նա գնա՜ց, կորա՜ւ, էլ յետ չի գալու,
Էլ ոչ մի անգամ քեզ ծիծ չի տալու։
Նա քեզ փաթաթեց լայն տերևներով,
Ճօճի մէջ կապեց «նանիկ» ասելով.
Նա լաց էր լինում աղի արցունքով,
Իր վերջին «նանիկն» ասում էր լալով։
„Նանա՜, բալիկըս, նանա,
„Մեծատերև թաթաշոր,
„Մանրատերև տտաշոր.
„Քամին կանի ժաժ կը տայ,
„Պախրէն կը գայ ծիծ կը տայ.
„Նանա, զառնուկս, նանա“։
Ահա եկել եմ, որ քեզ ծիծ տամ ես,
Պահեմ պահպանեմ իմ հորթուկիս պէս։

Հայ ժողովուրդը իր տանջանքների պատմութիւնից մի այսպիսի զրոյց է հանել. Աղայեանցը ով գիտէ ո՛ր քունջից, ո՛ր պուճախից է հանել նրան, չէ թողացել որ կորչի, կոկել ու սիրունացրել է, դրել մեր մանկական գրականութեան մէջ։ Այսպիսի զարդերով մենք, ասած, հարուստ չենք։ Եւ ամեն անգամ, հանդիպելով Աղայեանցին, ես, խոստովանում եմ, կարծում եմ թէ նա մեր ծաղկաւէտ հանդերից է գալիս, միշտ ձեռքում ունի մի նոր փունջ։ Ես կը կամենայի միշտ մի եւ նոյն հարցը տալ նրան.—«Ինչո՞ւ հարուստ չենք»։

Նոյն ժողովրդական ծաղկաստանից է փնջած եւ «Անահիտը», Աղայեանցի գործերի թագն ու պսակը։ Մեր ժողովրդական բանահիւսութեան մէջ ես միայն մի բան եմ ճանաչում, որ «Անահիտի» չափ հարուստ լինէր մտքի կողմից, դա «Սասունցի Դաւիթն է»։ Այստեղ «Սասունցի Դաւիթ»-ի մէջ, բարերար, առաքինի քաջութիւնն է աքանչելի կերպով իդէալացրած, իսկ այնտեղ, «Անահիտում», դուրս է բերված նոյնպիսի գեղեցիկ գոյներով մի ուրիշ դիւցազնութիւն, նոյնպէս փրկարար, նոյնպէս աշխարհաշէն—աշխատանքի դիւցազնութիւնը *)։ Աղայեանցը սիրուն կերպով մշակել է Աղուանից թագուհու պատմութիւնը, մինչդեռ Սասունցի Դաւիթը դեռ ընկած է մեզանում անմշակ...

Ինձ մնում է յիշատակել Աղայեանցի մի ուրիշ գեղեցիկ գործն էլ—«Տորք-Անգեղ եւ Հայկանուշ-Գեղեցիկ»։ Դա մի մեծ պօէմա է, որ միայն պատանիների համար չէ գրված։ Պօէման ունի բազմաթիւ շատ աջողված կտորներ։ Եւ ես հասկանում եմ այդ աջողութեան գաղտնիքը։ Հերոսը—Խորենացու Տորք-Անգեղն է։ Աղայեանցը, որ այնքան լաւ գիտէ նկարագրել ամդաՀաններին, փէհլիվաններին, այդ պօէման գրելիս իր իսկական կոչումից, իր հարազատ աշխարհից հեռացած չէ եղել. եւ երբ մենք կարդում ենք այն տեղերը, ուր Տորքի քաջագործութիւններն են նկարագրված, կամ երբ մտնում ենք Զօրափորի հսկաների այրերը, տեսնում ենք մեր առջեւ մեր Աղայեանցին, գիտենք որ նա լաւ, շատ լաւ կը լինի այդ տեղերում, իր անկեղծ ոգեւորութեան, տաղանդի փայլով։ Սակայն տեղեր էլ կան, ուր Աղայեանցը թուլանում է։ Պօէմայի նիւթի մշակման մէջ նա մոցրել է ինքնուրոյնութիւն։ Խորենացին հաղորդում է, որ Տորքը մի անհեթեթ, առասպելական ույժ էր։ Աղայեանցը կամեցել է որ այդ ույժը լինի բարերար, աշխարհաշէն եւ դրել է Տորքի մէջ մի վառ սէր։ Այստեղ, այս սիրոյ պատմութեան մէջ, մենք պակասութիւններ ենք գտնում։ Ինչպէս ծագեց ու զարգացաւ սէրը—այդ չը գիտենք։ Միայն տեսնում ենք Տորքին յաղթահարված սէրից. նա առանց մըրցութեան տիրանում է իր սիրոյ առարկային։ Ինչպէս եւ «Արեգնազանի» մէջ, Աղայեանցը չէ սիրում, որ իր հերոսները մեծամեծ փորձանքների մէջ ընկնեն, չարչարվեն, այլ շտապում է ամեն ինչ լաւ վերջացնել, ցոյց տալ, որ հերոսի առաջ դժուարութիւններ չեն լինում։ Այդ է պատճառը որ Տորքի՝ ընդհանրապէս շատ լաւ նկարված դէմքը պօէմայի վերջում դառնում է շատ անորոշ, թոյլ եւ համարեա տպաւորութիւն չէ թողնում։

—

Ահա ինչ տեղ ունի Աղայեանցը մեր գրականութեան մէջ։ Դուք տեսաք, թէ որքան պատւաւոր ու գեղեցիկ է այդ տեղը։ Իր տեղում, իր շրջանում Աղայեանցը մի իսկական տաղանդ է։ Ժողովրդի տաղանդը նրան է ընտրել իր համար անօթ, արտայայտիչ։ Եթէ մի կողմ դնենք Աբովեանցին, մեր ամբողջ նոր գրականութեան մէջ չենք կարող գտնել մի այլ գործիչ, որ Աղայեանցի պէս ներկայացրած լինէր ժողովրդի ստեղծագործող ոգին։ Եթէ կայ մի շատ գեղեցիկ ապացոյց, որ մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, մեր կրթութիւնը ժողովրդից պիտի ստանան իրանց կենդանութիւնը—դա միայն Աղայեանցն է։

Երկար ժամանակ է, որ Աղայեանցը մոռացել է իր Արեգնազաններին, իր Այծատուրներին, իր հնձուորներին։ Ի՞նչ է այս լռութեան պատճառը։

Օգտվելով առիթից եւ խառնելով իմ ձայնը Աղայեանցին սրտանց շնորհաւորողների ձայնին, ես մի եւ նոյն ժամանակ հարցնում եմ նրանից.

—Ի՞նչ է լռութեան պատճառը։ Արդեօք ժողովրդի մէջ չորացել է ստեղծագործութեան աղբիւրը. արդեօք ինքը, Աղայեանցը էլ չունի պաշար. թէ գուցէ հայ երեխաները այլ եւս չեն ուզում նրան լսել...

Լէօ

*) Ի դէպ է յիշեցնել, որ «Անահիտի» գաղափարի նմանութիւնը մենք գտնում ենք և Մեսրոպ Թաղիադեանցի „Վէպ Վարսենկան“ գրուածքի մէջ։ Պարզ երեւում է, որ Թաղիադեանցը լսած է եղել „Անահիտի“ մի այլ հետաքրքրական վարիանտը։ Գործողութիւնը նոյնպէս սկսվում է Աղուանից Պարտաւ մայրաքաղաքում, նոյնպէս Վաչագան թագաւորն է հանդէս գալիս. Նա տալիս է իր Վարսենիկ աղջկան մի աղքատ օտարականի, որ յայտնում է թէ ապրելու երկու միջոց գիտէ—Աստուած եւ աշխատանք։ Թաղիադեանն էլ ունի մարդասպանների այն մութ գնդանը, որ դուրս է բերված «Անահիտի» մէջ։ „Վարսենիկը“, դժբաղդաբար, չէ վերջացրած, բայց ամեն ինչ ցոյց է տալիս, որ այդտեղ մենք գործ ունենք «Անահիտի» մի ինքնուրոյն, հետաքրքրական վարիանտի հետ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

17 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Թագաւոր կայսրը մարտի 22-ին բարեհաճեց հաստատել առանձին խորհրդակցութեան առաջին օրագիրը գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան կարիքների մասին։ Այդ օրագրով որոշված են 27 հարցեր, որոնք կը հաղորդվեն տեղական մասնաժողովների հայեցողութեանը։—Այսօր ճանապարհ ընկան Եկատերինօսլավի նահանգը Կարմիր Խաչի ընկերութեան լիազօր Պերեկրէստով՝ նահանգի գաւառներում տիֆ տարափոխիկ հիւանդութեան սաստիկ տարածվելու պատճառով։—Այսօր, Կայսերական մարդասիրական ընկերութեան հարիւրամեակի առիթով, ընկերութեան խորհրդի շէնութեան մէջ, Թագաւոր Կայսրի, Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայի եւ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչի ներկայութեամբ, կայացաւ հանդիսաւոր մաղթանք, եւ ապա ակտ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Գերմանական կայսրը յանձնեց Շահին Սեւ Արծուի շքանշանը։ Շահը յանձնեց կայսրին պարսկական բարձր շքանշան։

ԿԻԵՎ։ Վախճանվեց բժշկական ֆակուլտէտի դէկան Տիխոմիրով։

ԲԱԹՈՒՄ։ Այսօր գիմնազիայում երրորդ դասատան աշակերտ Դէմէնտի Կվախաձէ դանակով երկու հարուած հասցրեց ֆրանսիական լեզուի ուսուցչուհի Արնօլդին. վէրքերը ծանր են. վիրաւորվածի կեանքը վտանգի մէջն է։

ՊԱՐԻԶ։ Ի նպաստ Մարտինիկի գաղթականութիւնների մինիստրութեան մէջ ստացված նուիրատուութիւնների գումարը կազմում է 1,937,841 ֆրանկ, որոնց թւում 250,000 ֆրանկ Ֆրանց Յովսէփ կայսրից։

ՇԱՆԳՀԱՅ։ Չինի հարաւային մասի դրութիւնը անպայման աւելի խաղաղ է, թէպէտեւ կառավարչական զօրքերի եւ տարածված ապստամբների միջեւ դեռ եւս տեղի ունեն ընդհարումներ։

18 մայիսի

ԲԵՐԼԻՆ։ Հանդիսաւոր ճաշի ժամանակ կայսրը տօստ առաջարկեց, ողջունելով Շահին Գերմանիայում լինելու առիթով եւ բարեմաղթեց, որպէս զի Գերմանական կայսրութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ գոյութիւն ունենայ ամենալաւ համաձայնութիւն եւ այսուհետեւ։ Շահը պատասխանեց տօստով ի պատիւ նորին մեծութեան պարսկերէն լեզուով։

ԼՕՆԴՕՆ։ Լրագիրները շարունակում են խաղաղութիւնը համարել վերջնականապէս ապահովված համարել։ Բօէրների ներկայացուցիչները վերադարձան Ֆէրէյնիգինգ, ուր մինչեւ երկուշաբթի պէտք է լուծվի խաղաղութեան կամ պատերազմ շարունակելու հարցը։ Լրագիրները հաստատում են, որ Անգլիան մի շարք մեծահոգի զիջումներ արեց, մանաւանդ զէնք կրելու թոյլտուութիւնը։

ԲԵՐԼԻՆ։ Լէյդս բացատրեց, որ իր կարծիքով, ծայրայեղ դէպքում, զինադադար կը լինի երկու կամ երեք ամսով։

ՑԷՏԻՆԻԷ։ Իշխան Նիկօլայ ճանապարհ ընկաւ արտասահման հանքային ջրերից օգտվելու համար։

ՊԱՐԻԶ։ «Figaro» լրագիրը հաղորդում է խօսակցութիւնը Բիւլօվի հետ, որը յայտնեց, որ երեքպետեան դաշնակցութիւնը փոփոխութիւնների կարիք չունի եւ մնում է պաշտպանողական եւ խաղաղ համաձայնութիւն. նա եւ երկպետեան դաշնակցութիւնը եւրոպական խաղաղութեան շինութեան սիւներն են։

Պետերբուրգի տօնախմբութիւնների տպաւորութիւնը Գերմանիայում նպաստաւոր էր. այստեղ գոհութեամբ ընդգծեցին ճառերի սրտակցութիւնը եւ ուղղամտութիւնը։ Ինչ վերաբերում է Չինաստանին, Գերմանիան ցանկանում է խաղաղութեան պահպանութիւնը եւ գերմանական առեւտրի զարգացումը։ Անգլօ-ճապօնական դաշնակցութիւնը եւ ռուս-ֆրանսիական դէկլարացիան հիմնված են նոյն սկզբունքի վրա։ Այն հարցին, թէ դիտաւորութիւն չունի՞ արդեօք Գերմանիան միանալու այդ կոմբինացիաներից մէկի հետ կամ կազմելու է նորը Ամէրիկայի հետ, Բիւլօվ առարկեց, թէ [ի]նչու համար ենք մենք նրանցից օգուտ քաղում. մենք միշտ նրանց հետ կը լինենք, ով կը պաշտպանէ խաղաղութիւնը նրա խախտողներից։ Վերջում Բիւլօվ նկատեց, որ միջազգային դրութիւնը իր ամբողջութեամբ նպաստաւոր է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օդէսայի զինուորական շրջանի նահանգական ինտենդանտի օգնական գեներալ-մայոր Շուլման կովկասեան զինուորական շրջանի շրջանային ինտենդանտ է նշանակվում։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԴԷՈՒՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ, ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կիրակի, մայիսի 26-ին,

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ

յօգուտ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան, տեղի կունենայ

ԶԲՕՍԱՆՔ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌՔՈՎ

Ծրագիրը հետեւեալն է՝

1) La danse des Pierrots—կը պարեն երեխաները պ. Ինօչենցի ղեկավարութեամբ. 2) Ամերիկացի նեգրները, ազգային հագուստներով կերգեն եւ կը պարեն զանազան պարեր. 3) Հանդիսաւոր մարշ—կը կատարեն զգեստաւորված երեխաները պ. Ինօչենցիի ղեկավարութեամբ։

Հանդիսաւոր վերջաբան (апоѳеозъ) կը կատարեն երեխաները. Պարեր պ. Ինօչենցիի ղեկավարութեամբ. Պ. Պալլադինօյի նեապօլիտական խումբը ազգային հագուստներով կը նուագէ եւ կը պարէ։

Կը նուագէ երաժիշտների 2 խումբ

Զբօսանքն սկսվելու է ժամը 1-ին, իսկ մանկական հանդէսը՝ ժամը 5-ին երեկոյեան։ Մուտքն արժէ 25 կ., երեխաների համար 15 կ.

Եթէ անձրեւային եղանակ լինի, զբօսանքը կը յետաձգվի մինչեւ հետեւեալ կիրակի։

(19, 23, 25 եւ 26) 1—2

ՀՆՉԵՇՏԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է

մի ձայնաւոր տիրացու. ռոճիկ 18 ր. եւ ամսական 2 պ. ալիւր։ Կայ եւ արդիւնք։

Դիմել՝ Ганчешти, Бесарабск губ. священнику Абраамянцу. 1—4

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՏԻՐԱՑՈՒ

աջող ձայնով, միանգամայն հմուտ հայկական ձայնագրութեան, եկեղեցական արարողութիւնների, պաշտամանց եւ ծիսակատարութիւնների եւ կարողանայ խումբ պատրաստել։ Ամսական 25 րուբլի ռոճիկ, մի սենեակ եւ արդիւնք։

Դիմել՝ Въ Георгіевскъ (Терск. обл.) Священнику Нерсесу Варданьянцъ. 1—3

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ

Կամենում է հայ ընտանիքի հետ Անապա գնալ։ Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ, Վելիամինօվսկայա փողոց, էժանագին գրադարանում։ 3—4

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

ԳԷՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Նախկին տարիների նման, այս տարի եւս կընդունի հիւանդներ Կովկասեան հանքային ջրերում (Խասէնտուկիում)։ 9—10

Լոյս տեսան

ԲԺ. Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐԸ

№ 3 «Վարակիչ հիւանդութիւնները եւ նրանց թոյնը—15 կ.

№ 4.«Թոքախտ կամ բարակացաւ—10 կ.

№ 5. «Դողերոցք կամ մալարիա»—5 կ.

№ 6. «Ինֆլուէնցա կամ նորցաւ»—3 կ.

(Բոլորն էլ պատկերազարդ)

Ծախվում են «Կենտրոնական» եւ «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցներում եւ հեղինակի մօտ (Тифлисъ, Д—ру Арцруни). 1—10

ՀԱՐՈՒՍՏՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ

(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)

Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի նշանաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրոպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրոպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchire Persian-Gulf. 11—100

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

(ДѢТСКІЙ САДЪ)

Կիրակի, մայիսի 19-ին

Էժանագին եւ ձրի ճաշարանների ու թէյատների միջոցները աւելացնելու համար

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ

ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ

ՀԵՏՆ ԷԼ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱԶԱՐ

Այգում կը նուագէ զինուորական երաժիշտների խումբը։ Զբօսանքի ժամանակ կը լինի նուագահանդէս։ Ֆէյէրվէրկ։ Երեխաների համար սարքված կը լինի՝—մարմնամարզութիւն, սայլակներով, թամբած իշուկներով, ձիաքաշերով եւ իշաքաշերով շրջապտոյտ, տակառ սիւրպրիզներով, մրցութեամբ՝ օղակների ու խաղագնդակների նետումն եւ զանազան խաղեր—ղեկավարութեամբ եւ վերահսկողութեամբ տ. Վ. Ն. Մօնիւշկոյի։

Բուֆէտ, կօնֆէտտի եւ ծաղիկներ։

ՊԱՐԵՐ

Զբօսանքի սկիզբը ցերեկվայ ժամի 1-ից։ Մինչեւ ժամը 4-ը առանձին ուշադրութիւն կը դարձնվի փոքրահասակների վրա. Նուագահանդէսի սկիզբը երեկոյեան ժամը 6-ին։

ՄՈՒՏՔԸ 20 ԿՈՊԷԿ

Վատ եղանակ լինելու դէպքում զբօսանքը կը յետաձգվի հինգշաբթի, մայիսի 23-ին։ 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԸ

Կիրակի, մայիսի 19-ին, տեղափոխվում է իր ամառային բնակարանը։ Նոյն օրը, ցերեկվայ ժամի 3 ին, տեղի կունենայ ընդհանուր ճաշ անդամների եւ կանդիդատների համար, 1 ր. 50 կոպ. վճարով իւրաքանչիւրից։

Մայիսի 21-ից սկսած իւրաքանչիւր չարաթ, երեքշաբթի եւ չաբաթ օրերը, տեղի կունենան ընտանեկան երեկոյթներ։ 2—2

Կամենում եմ վարձել մի

ԲՕՆՆԱ

հինգ տարեկան երեխայի համար։ Բօննան պէտք է լինի հայուհի եւ իմանայ լաւ հայերէն եւ ռուսերէն։ Դիմել՝ Բէբուտօվսկայա փողոց, № 45։ տուն Բամիւնակօվի, Աւետիսեանի բնակարանը։ ժամի 1-ից մինչեւ 2-ը։ 1—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ

սրանով յայտարարում է, որ նրա գիւմնատանը մայիսի 22-ին, ցերեկվայ ժամի 12-ին, նշանակված է աճուրդ՝ կապալով տալու Միքայէլեան փողոցում ջրմուղ խողովակի շինութիւնը՝ 60,00 պոգ. սաժ. 0,42×0,28 կտրուածքով, 1400 րուբլի գումարի։ Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող են տեսնել պայմանագիրը Վարչութեան շինութեան բաժանմունքում բոլոր լի օրերը ժամի 9-ից մինչեւ 3-ը։ 0—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

հաղորդում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ իր առեւմուտ, ներկայ մայիսի 22-ին, ցերեկվայ 1 ժամին, տեղի կունենայ աճուրդ կապալով տալու քաղաքային հողաբաժինը, 727,3 քառ. սաժէն տարածութեամբ, որ գտնվում է 10-դ. ոստիկանական քաղաքամասում, Թիֆլիսի մաքսատան հանդէպ, ուր գտնվում է այժմ Ֆրանց Ամիրաղօվի փայտեայ պահեստը։

Պայմանները կարելի է տեսնել ամեն օրերը առաւօտեան 9 ժամից մինչեւ 3 ժամ կէսօրից յետոյ Վարչութեան 4-րդ Բաժանմունքում։ 2—3

ՄԷԿ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

կամենում է ուղեկցել արտասահման մէկ կնոջ, կամ գնալ ամարանոց չատ փոքր ընտանիքի հետ, կամ պարապել մէկ կամ երկու աղջկայ հետ։ Գիտէ ֆրանսերէն, հայերէն եւ մուզիկա։

Դիմել՝ Контора Самадова, Дворцовая ул. 6—31

Ֆրանսիական Ծովենաւային Ընկերութիւն

«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ»—«MESSAGERIES MARITIMES».

27-ին մայիսի (9-ին յունիսի ըստ ն. տ.) մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 5-ին, «Bagdad» շոգենաւը, հանդիպելով՝ Տրապիզօն, Սամսօն, Կ. Պոլիս, Դարդանէլ, Սալօնիկ, Սիրա, Պատրաս, Մարսէյլ, Հավր եւ Լօնդօն։

Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչեւ Պարիզ, նոյնպէս եւ մինչեւ Շանղհայ (Չինաստանում), Վլադիվօստօկ գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։

Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին՝ հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել Ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ պ. Վ. Ցակոբեանին, նախկին Արծրունու գալէրէյում, № 127 գրասենեակը. հեռախօս № 608։ Գրասենեակը բաց է 9—1 ժամը ցերեկվայ եւ 5—7-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։ 1—1

Կարսի հոգեւոր կառավարութեան առեւանում

նշանակված է Ղօշավանքի „ՏԱՅԼԱՐ" անուանված 612 դեսեատին վարելահողերը կապալով տալու ամսիս 29-ին, օրվայ ժամը 12-ին ԱՃՈՒՐԴ եւ 31-ին ԿՐԿՆԱՃՈՒՐԴ։ Մասնակցել ցանկացողները պայմանների մասին կարող են դիմել նոյն առեանին ամեն օր։ Փակ ծրարներ աճուրդը վերջանալուց յետոյ չեն ընդունվի։

4—8

Անդամ կառավարութեան՝ Մինաս աւագ քահանայ

1877 թ. 1882 թ. 1886 թ. 1896 թ.

Պ. Ա. Սմիռնօվի Ընկերութիւնը Մօսկվայում

հաղորդում է ի տեղեկութիւն իր յարգելի գնողների, որ բարձր յատկութեան ՍԵՂԱՆԻ ԳԻՆԻ, Կովկասեան բնական ԿՕՆԵԱԿ, օղիներ եւ լիկեօրներ կարելի է գնել բոլոր խանութներում, իսկ մեծ քանակութիւններով, Մօսկվայի գներով, աւելացնելով միայն ճանապարհածախսը— ԵՂԲ. ԱԳՐԻԱՆՆԵՐԻ պահեստից, Բագւում, Քալանթարօվի պասաժում։

Պարսկաստանի բոլոր քաղաքների համար յիշեալ ապրանքները ուղարկվում են ակցիզը դուրս եկած։ (Վ. Հ.) 16—20

Нефтепромышленное Товарищество

„ВОРОТАНЪ"

приглашаетъ г.г. пайщиковъ своихъ въ помѣщеніе конторы Т-ва, съ 1-го апрѣля с. г. для обмѣна имѣющихся у нихъ временныхъ паевыхъ квитанцій на вполнѣ оплаченныя —пай—квитанціи.

Пріемъ и выдача квитанцій ежедневно отъ 10 до 1 часа дня. 3—4